

57. Âlim, Veli, Evliya

İslâm'da âlim; Allah'ın kitabı Kur'an-ı Kerim başta olmak üzere Peygamber Efendimiz'in hadislerini ve bütün sünnetini bilen, diğer İslâmî ilimlerden gerektiği şekilde haberdar olup ileri seviyede bir bilgi birikimine ulaşmış ve bunları hayatına uygulayan, uygulamaya çalışan kimseye denir. Âlim bir zat, kendisinde olan ilmin çalışması sayesinde Allah tarafından verildiğini bilir. Onun için ilmini Allah'ı hoşnut edecek biçimde kullanır. Dolayısıyla böylesi bir ilim, sahibini Allah'tan uzaklaştırmaz, O'na daha da yakınlaştırır.

Zaten Cenâb-ı Hak da Kur'an-ı Kerim'de: "... Allah'ın kulları arasında O'ndan en çok korkan âlimlerdir." (Fâtır, 35/28) ve "Bilmiyorsanız ilim erbabına sorunuz." (Nahl, 16/43) buyurarak âlimlerin kendi katındaki değerini ifade etmiştir. Peygamber Efendimiz de âlimleri, bilhassa da ilimleriyle amel eden âlimleri övmüştür. İnsanları ilimleriyle irşâd edip onlara ilmini duyuran kimseyi Allah, toplum içinde sözü dinlenir kimse kılar. "Âlimler peygamberlerin vârisleridir." buyuran Resûlullah, âlimlerin toplumu yönlendirme hususunda peygamberlere vekil olduklarını beyan etmiştir.

Gerçek Bir Âlimin Özellikleri Nelerdir?

En başta alanıyla alâkalı bütün eserlere hâkimdir. İlmi donanımı, bilgi birikimi itibarıyla yeterli bir seviyeye ulaşmıştır. İlmiyle amildir; yani kafasındaki teorik bilgiyi hayatına yansıtır. Bu şekilde yaşantısıyla da insanlara örnek olur. Kendi uzmanlık alanı dışındaki yerlerde hüküm vermekten çekinir, bildiklerinin doğruluğunu sürekli olarak araştırır. İlmin değerini ve faziletini bilmeyenleri ikaz ederek devamlı insanları ilme, öğrenmeye teşvik eder. Birikimini diğer insanlarla paylaşır, onların da cehaletten kurtulmaları için çaba gösterir. Yumuşak huylu, ağırbaşlı, sabırlı ve mütevazıdır. İlmiyle kibirlenmez, büyüklenmez. Kişiye olgunluk ve tevazu vermeyen, kibir ve gurura sevk eden hangi ilim olursa olsun, o ilim Efendimiz'in ifadesiyle "faydasız ilim"dır.

Hız. Ali, gerçek âlimin özelliklerini şöyle anlatır: "Size gerçek âlimi haber vereyim mi? Gerçek âlim, insanları Allah'ın rahmetinden ümitsizliğe düşürmez. Onlara Allah'a isyan hususunda cesaret vermez. Kur'an-ı Kerim'i asla terk etmez. İçerisinde bilgi ve şuur olmayan bir ibadette hayır olmadığı gibi, içerisinde amel olmayan bilgide de hayır yoktur. Aynı şekilde içinde takvanın olmadığı ibadette ve içerisinde düşünmenin bulunmadığı okumada da hayır yoktur."

İslâm âlimi, toplumu yönlendiren ve Allah'ın hükümlerinin uygulanmasında titizlik gösteren bir rehberdir. Onlar, bir fener gibi bizim önmüzü aydınlatırlar.

Veli/Evliya;

Veli kelimesi, manası itibarıyla dost, yaren, arkadaş demektir. İslâmî terminolojide ise veli, Allah dostları, Allah'ın sevgili kulları anlamına gelir. Veli kelimesi aynı zamanda Allah'ın isimlerinden biridir ve O'nun isim olarak anlamı; kullarını seven, onları düşünen, onlara dost ve yardımcı olan demektir.

Evliya kelimesi her ne kadar veli kelimesinin çoğulu olsa da kullanım itibarıyla bu kelimenin çoğul olduğu düşünülmez ve bir kişiye de evliya denir. Cenâb-ı Hak, Kur'an-ı Kerim'de: "İyi bilirsiniz ki Allah'ın velilerine korku yoktur, onlar üzüntüye de uğramazlar. Veliler o kimselerdir ki O'na iman edip emirlerine aykırı hareketlerden sakınırlar." (Yûnus, 10/62) buyurarak bu seçkin kullarının iki temel vasfından bahseder.

Bu vasıflardan birincisi Allah'a iman, diğeri ise O'na karşı takvalı olmaktır. İmanın ne demek olduğunu zaten biliyoruz. Gelelim takvaya. Takva, dinin emirlerini hassasiyetle yerine getirip haramlardan da olabildiğince uzak bir hayat yaşamaktır. İşte Allah'ın sevgili kulları olan veliler, O'nun emir ve rızası dışına çıkmamaya özen gösterirler ve hep hayır peşinde koşarlar.

Velilere inanmak haktır. Evliyaları kabul etmemek, bizzat yaşanan gerçek olayları inkâr manasına gelir. Allah'ın veli kulları her devirde

olmuşlardır ve kıyamete kadar da olmaya devam edeceklerdir.

Allah Hiçbir Toplumu Rehbersiz Bırakmamıştır!

Allah (c.c.) hiçbir dönemi peygambersiz bırakmamış; hiçbir zaman dilimini peygamberlerin yol göstericiliğinden mahrum etmemiştir. Kur'an-ı Kerim bu hususu şöyle ifade buyurmaktadır: “Şüphesiz biz seni gerçeğin ta kendisine malik olarak, rahmetle müjdeleyen ve kâfirleri azapla uyaran bir elçi olarak gönderdik. Zaten uyaran bir peygamber gelmiş olmayan hiçbir millet yoktur.” (Fâtır, 35/24)

Demek, hiçbir ümmet yoktur ki, onların arasında eğri yolun encamından, dalaletle giden yoldan, cehenneme giden yoldan sakındıran bir uyarıcı, rehber bulunmasın. İnsanlığın İftihar Tablosu (s.a.v.) ile peygamberlik sona erince artık peygamber gelmemiştir. Fakat peygamberlik sona erince de Allah (c.c.), ümmet-i Muhammed'i sahihsiz bırakmamıştır. Sonraki her dönemde de peygamberin vârisleri gelmiştir.

O vârislerin başında ise dört büyük halife efendilerimiz vardır. O dört halifenin hilafetlerinde şüphe yoktur. Hatta onların bir tanesinin hilafetini görmezlikten gelmek ve istihkâr etmek, dalalettir; yani küfür ile hemhudut kocaman bir günahdır. Kâfir dememeyi sadece temkin ifadesi olarak ele alırız; yoksa onunla aynı sınırdadır, hafızanallah.

Dört halifeden sonra ise Allah, müçtehitler ve müceddidler sayesinde o ilâhî nurunu temsil ettirmiş; insanların ebediyen karanlıkta kalmalarına meydan vermemiştir. O yüce kametler arasında ihtilaflı olanlar vardır, ittifaklı olanlar vardır, büyük çoğunluğun “evet” dediği vardır ya da azınlığın “evet” dediği insanlar vardır. Fakat gözünü yumanlar kendilerine gece yapmışlar ve onların nurlarından istifade edememişlerdir. Zira gözü kapalı olanlar, günün göbeğinde, güneşin bütün şualarını gönderdiği öğle vaktinde bile onu göremezler.

Aynen bunun gibi bazı körler o devasa insanları göremeyebilirler. Hazreti Üstad'ın da Kaside-i

Bürde'den iktibas edip değerlendirdiği şu söz bu hakikati çok güzel ifade eder: “Bazen, gözü iltihaplanıp rahatsız olan kimse, görmediği için güneşin zıyasını inkâr eder; vücudu hasta olup ağzının tadı bozulan kimsede suyun lezzetini alamaz.” Bundan dolayıdır ki, İmam Gazali, Mevlânâ, Halid-i Bağdadî ve Hazreti Bediüzzaman gibi yüce kametler bile kendi devirlerinde tenkit, tahkir ve işkencelere maruz bırakılmışlardır.

Rahmetinin vüs'ati açısından Cenâb-ı Hak hiçbir dönemi zıyasız, ışıksız ve nirsuz bırakmamıştır; fakat insanlar kendilerini nirsuzluğa, zıyasızlığa ve ışıksızlığa salmışlardır. Bir kere o zıyasızlık çağlayanına yelken açtıktan sonra da o karanlık bir daha oradan sıyrılmalarına fırsat vermemiştir.

Peygamber Vârisleri

Söz Sultanı (s.a.v.) şöyle buyurur: “Âlimler peygamberlerin varisleridir.” Evet, ilim enbiyanın mirası, âlimler de bu peygamber terikesinin vârisleridir ve Hazreti Allah, her dönemde bu mübarek mirasçılar vesilesiyle insanların yollarını aydınlatmıştır.

Miraç'ta karşılaştıkları zaman Hazreti Musa (a.s.), Rasûl-ü Ekrem (s.a.v.) Efendimize: “Ümmetimin âlimleri, İsrailoğullarına gelen peygamberler gibidir buyuruyorsunuz. Onlardan birini bize gösterir misiniz?” der. Peygamber Efendimiz, “İşte şu!” diyerek manen İmam Gazali'yi çağırır. Hazreti Musa, “Senin adın ne?” deyince Hazreti İmam: “Muhammed bin Ahmed bin Muhammed bin Mustafa bin Âdem...” der. Musa Aleyhisselam, “Ben bir şey sordum, sen on şeyle cevap verdin; oysa cevabın soruya mutabık olması gerekir.” buyurur. İmam Gazali, “Efendim, Allah size ‘Elindeki nedir?’ diye sorduğunda, bunun cevabı sadece ‘Bu asamdır’ şeklinde olması gerekirken, ‘O benim asamdır. Ona dayanır ve onunla davarlarımı yaprak silkelerim. Ayrıca onunla daha pek çok ihtiyacımı gideririm.’ (Tâhâ, 20/18) demiştiniz. Maksudınız Allah Teâlâ ile daha fazla konuşmak değil miydi? Ben de sizin gibi ululazm büyük bir peygamberi bulmuşken konuşmayı uzatmak için dedelerimin de isimlerini söyledim.” der. Bu

cevap üzerine Hazreti Musa, Peygamber Efendimize (s.a.v.): “Şimdi anlaşıldı, gerçekten de senin ümmetinin âlimleri, Benî İsrail’in peygamberleri gibiymiş.” buyurur.

Bu, bir Hak dostunun müşahedesine dayanan bir menkıbedir; fakat menkıbelerde asla değil, fasla bakılır. İmam Gazali öyle birisidir. İmam Rabbânî ondan geri değildir. Bediüzzaman geri değildir, belki de ileridir. Çünkü o misyonu eda eden insanların kıymetleri biraz da zamanın dehşetine ve eda edilen vazifenin keyfiyetine göre olur. Allah onlarla cihanları aydınlatmış. Allah görenlerden eylesin; o ziya iklimine koşanlardan eylesin.

Kâinatın Efendisinin varlığından dolayı yaşadığı döneme Asr-ı Saadet dönemi denmiştir. Peki, Hz. Muhammed (s.a.v.) vefat ettikten sonra durum ne olacaktır? İşte bu sorunun cevabını bizzat Efendimiz veriyor: “Ümmetimden bir cemaat kıyamete kadar hak için cihada devam edecektir. Onlara muhalefet edip düşmanlık edenler de onlara bir zarar veremeyecektir.” Ebû Dâvud’ta yer alan bir hadîs-i şerifte, “Her yüz senede dini yenilemek maksadıyla bir müceddit gelecektir.” diye haber verilmektedir. Demek ki peygamber gelmesede değişen zamana göre aslına uygun olarak dini yeniden yorumlayan ve meydana gelen yanlış anlaşılımları ortadan kaldıracak mücedditler belli aralıklarla gelecektir.

Ömer bin Abdülaziz: Bir müceddittir. Bulunduğu asırda devlet yapısı Kur’ân’ın ve Sünnet’in istediği şekilden uzaklaşmıştır. O, tekrar devlet yapısını Kur’ân ve Sünnet’e göre düzeltmiştir.

İmam Gazali: Bir müceddittir. Bulunduğu asırda Yunanca’dan birçok felsefî eser Arapça’ya çevrilmişti. Bunları okuyan birçok Müslümanın akaidi bozulmuş ve Yunan mitolojisine kaymıştır. İmam Gazali bunlarla mücadele etmiştir.

İmam Rabbânî: Bir müceddittir. Bulunduğu asırda Hindistan devlet reisi Ekber Şah, “Yepyeni bir din ortaya çıkartacağım.” diyerek bütün dinlerden birer parça alıp bunları birleştirerek İslâm’ı ortadan kaldırmayı düşünmüştür. İmam Rabbânî bununla mücadele etmiştir.

Bu asır ise diğer asırlardan farklı olarak umumî

bir imansızlık hastalığı ile karşı karşıyadır. Eski devirlerde binde bir bulunan ve cehaletten geldiği için izalesi kolay olan dinsizlik hastalığı, bu asırda ilimden ve fenden gelen ve izalesi müşkül olan bir şekle dönüşmüştür. Açıkça Allah inkâr edilmekte, Kur’ân’a hakaret edilmekte, maddiyunluk hastalığı ile çok kimse imanını kaybetmektedir. Hakâik-i imaniye ile alakalı, akla ve zihne şüphe ve tereddüt verici eserler neşredilmektedir. İşte bunlara mukabil bu asrın müceddidi de insanların imanını kurtaracak, şüphelerini giderecek bir Kur’ân tefsiri yazmıştır.